

70'LERDE DEVRİMCİ OLMAK...

Seyfi ÖNGİDER*

Özet: Yazıda 68'in "devamı olarak" sosyalist hareketin kitleselliğe antiemperyalist, antifaşist özellikleri ile birlikte 70'lerin sonuna doğru yaşanan açmazları aktarıyor. Bu süreçte yer alan devrimci gençlerin karakteristikleri tanımlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: 70'li yıllar, Devrimci olmak, Ata Soyer

Being a Revolutionary in The 70 s

Abstract: Öngider describes the mass support that the socialist movement enjoyed as a continuation of "68", its anti-imperialist and anti-fascist characteristics as well as bottlenecks faced towards the end of the 70s and a portrait of younger generation revolutionaries in this process.

Key words: 70s, being a revolutionary, Ata Soyer

1968 kuşağının Fransa'dan başlayan ve doğuya doğru hızla ilerleyerek, bütün Avrupa'yı kat ederek Türkiye'ye ulaşan isyanı başladığı ülkede ve kıtanın diğer yerlerinde çabuk sönümlendi. 70'li yıllara gelindiğinde Fransa ve Avrupa'nın diğer ülkelerindeki müesses nizamlar başkaldıran çocuklarını sisteme dahil etmenin yollarını bulmuştu. Oysa Türkiye'de bu kuşağın isyanı ve sonrası farklı oldu; Soğuk Savaş'ın da etkisiyle farklı bir mecradan ilerleyerek müesses nizamı Avrupa'dan daha şiddetli bir şekilde sarstı, ürküttü.

68 Kuşağı Avrupa'da bir gençlik hareketi, üniversite öğrencilerinin sisteme kafa tutmasıydı; devrimci özelliklerini kaybetmiş komünist partileri ve sistemin bir parçası olmuş işçi sendikalarını da önüne katarak siyasal-kültürel bir dalga halinde yükseldi, Avrupa'daki müesses nizamın kendini gözden geçirmesini sağlarken aynı zamanda bu tür devrimci meydan okumaları nasıl etkisizleştireceğini öğrenmesine de yol açtı. Sönümlendiğinde geriye kalan tortudaki devrimci özneler artık sistemi tehdit edecek boyutta değildi.

Bu isyan, daha 68 yazında Türkiye'ye gelip önce Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde, sonra da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde boykotlarla başladığında belki "masum öğrenci" talepleri söz konusuysa ama hareket hızlı bir şekilde "devrimci bir gençlik hareketine" dönüştü ama orada da kalmadı;

çünkü siyasal sistem de, varolan zayıf sosyalist hareket de bu yeni devrimci özneyi denetleyebilecek veya eleştirilerini dikkate alarak kendisini gözden geçirecek durumda değildi. Böyle bir güçten ve anlayıştan çok uzaktı. Böylece 68 isyanının rüzgârları Avrupa'da artık esmezken 70'li yılların başında Türkiye sosyalist hareketi yeni bir güç ve dinamizm kazanmış, sisteme isyanını giderek güçlendiren bir toplumsal harekete dönüşmüştü. 12 Mart 1971'de gelen askeri darbeye bu devrimci hareketin öncüleri imha edilirken militanları da hapse atıldı. İsyân bastırılmıştı ama gerçekte yenilmediği, yok olmadığı üç yıl içinde yeniden ayağa kalkmasıyla anlaşıldı. İsyân eden gençler toplum tarafından "suçlu" görülüp, geniş kitlelerin vicdanında mahkum edilmişti. Tam tersine yıllar geçtikçe ölenler için ağıtlar yakıldı, türküler bestelendi ve halkın kahramanları haline geldiler. Ve sonuçta halkın zaten suçlu görmediğini 1974 yılında parlamento da affetti. Hapishanelerden çıkan militanlar üniversitelere yeni gelen ve hızla politikleşen gençlerin "abileri" olarak önlerine düşerken- çok az sayıda da "abla" vardı- drağaçlarında ve çatışmalarda katledilen devrimciler ise bayraklaşacaklardı. Sokaklar ve meydanlar, duvarlar ve pankartlar artık onların resimleri ve sözleriyle doluydu...

Dolayısıyla 70'li yılların ikinci yarısında yüksek öğrenim alanına adım atan bir genç için politikadan, politik mücadeleden uzak durmak kolay değildi.

*Yazar

Nitekim yeni kuşak üniversite gençliği 12 Mart darbesine direnmiş, hayatını kaybetmiş veya hapse girmiş bir önceki kuşağın yolunu izlemekte tereddüt etmedi. Böylece bu yıllarda devrimci hareket hızla kitleselleşirken sadece bir önceki dönemi aşmakla kalmadı gerçekte Türkiye sosyalist hareketini bütün tarihi boyunca görmediği bir toplumsal güç ve etkinlik düzeyine ulaştırdı. Türkiye'nin sosyalistleri, devrimcileri 70'li yılların ikinci yarısında sahip oldukları güç ve yaygınlığı, toplumsal meşruiyet ve birikimi, örgüt ve mücadele deneyiminin zenginliğini, çeşitliliğini ve derinliğini daha önce hiç yaşamamışlardı. Bir daha ne zaman ve nasıl yaşayacakları da bilinemez.

* * *

Uluslararası sosyalist hareket Moskova, Pekin ve daha sonra Tiran merkezleri arasında parçalanmış ve kendi içinde kavgalı olmasına rağmen bu durum Türkiye'deki sosyalist hareketin hızla gelişmesine önceleri engel olmadı. Ama daha sonra bu uluslararası merkezler arasındaki kavga onların takipçisi siyasi hareketlerin, örgütlerin ilişkilerine de bir şekilde yansınca ve kitlesel bir güç olan solun içinde "rekabet" ve "iktidar" mücadelesi yoğunlaşınca 70'li yılların sonlarına doğru devrimci hareketin de yükselişi durmuş ve hatta aşağı doğru iniş başlamış olacaktı.

70'li yılların başında sosyalist hareket ve özellikle de devrimci gençlik hareketi esasen anti-empyralist bir eksende ilerliyor ve siyasi kimliğini de daha çok bu mücadele içinde buluyorken milliyetçilikle, Kemalizmle arasına kesin mesafeler koymakta zorlanıyordu. Ama her şeye rağmen büyük bir atılım yapıp da sistemi tehdit eden bir güç durumuna gelince devlet sadece kendi meşru gücüne güvenmekle ve baskı aygıtlarını harekete geçirmekle kalmadı. Sivil bir faşist hareketin de gelişip, güçlenmesi için gereken her türlü şeyi yaptı. Böylece 70'lerin başında "komandolar" olarak henüz küçük bir grup olan faşist militanlar 70'lerin ikinci yarısında "ülküçü hareket" adını almış ve ciddi bir güç olarak sosyalist hareketin karşısına çıkmıştı. Dolayısıyla 70'lerin ikinci yarısı esasen anti-faşist mücadele ekseninde yürüdü ve sosyalist hareket, en başta da devrimci gençlik hareketi siyasi kimliğini, bütün bir yaşam tarzını ve mücadele anlayışını bu anti-faşist mücadele içinde şekillendirdi.

Devletin himayesindeki faşist militanlar, sola, devrimci harekete şiddetle saldırınca ve sokak egemenliğini elde etmek üzere silahlanınca aynı

şekilde karşılık buldu; sosyalist hareket de silahlandı ve kendini bir varlık-yokluk savaşının içinde buldu. Siyasal mücadele olarak sürüp giden hemen her şeyin esasen anti-faşist mücadele olarak şekillenmesinin avantajları olduğu kadar handikapları da vardı. Faşist saldırganlığa direnmek, hem de her türlü biçimde direnmek solun kitleselleşmesi için etkili bir yoldu; hangi okulda, hangi mahallede, semtte, köyde, kasabada, fabrika veya işyerinde faşist saldırılara direniliyor ve bu direnişi kim örgütlüyorsa "en iyi devrimci" oydu ve hızla güçleniyordu. Sosyalist hareketin tarihinin en büyük kitleselliğe ulaşmasının nedeni bu yaygın anti-faşist direnişti.

Ama öte yandan, bir süre sonra bu mücadele siyaseten sosyalist hareketi sınırlayan, ufkunu daraltan ve sonuçta işçi hareketinden uzaklaştıran bir rol de oynamaya başlayacaktı. Politik işçiler, emekçiler elbette sokaklarda çarpışan devrimci militanlara sempatiyle bakıyorlar ve onları "bizim çocuklar" olarak görüyordu ama tam da bu noktada "işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır" diyen sosyalizm anlayışı açısından siyasi ve ideolojik sorunlar da doğuyordu. Sokak mücadelesi şiddetlenip, bütün ülkeye yayılınca bir süre sonra bu mücadele tecrit olmaya başladı, toplumun dışına doğru itildi ve toplumun kenarında süren bir "terör" olayı olarak sunulmaya başlandı ki, böylece süreç içinde daha güçlü bir otorite arayışını da davet eden bir özellik kazanacaktı. Nitekim bunu darbe hazırlığındaki generaller de görececek ve sonra bu otorite davetinin güçlenmesi için beklediklerini itiraf edeceklerdi. Hatta yine bu nedenle Maraş, Çorum, Sivas gibi yerlerde Alevi-Sünni çatışmasını körükleyen saldırılar ve provokasyonlar düzenlenecekti.

Bu bağlamda 1980'e doğru sosyalist hareket bir anlamda kapana sıkıştı; faşist saldırganlığa direnmese faşist hareket bütün bir toplumu sarıp sarmalayacak ve faşist bir diktatörlük adım adım kurulacaktı. Ama öte yandan anti-faşist mücadele sınıf mücadelesinin bir parçası olarak ve özellikle de işçi ve emekçilerin geniş ve örgütlü katılımı sağlanmadan sürdükçe faşist hareketin yayılması, güçlenmesi bir ölçüde engellense de daha güçlü bir otorite arayışı engellenemiyor ve bu anlamda bir askeri darbenin gelişi için koşullar giderek olgunlaşıyordu. Sosyalist hareketi bu açmazdan kurtarabilecek olan şey işçi hareketinin, devrimci sendikal hareketin daha fazla anti-faşist harekete katılması ve bu mücadeleye daha sınıfsal bir nitelik kazandırarak toplumun siyasi olarak yeniden saflaşmasını sağlamaktı. Ancak bu da olmadı, olmadı; reformist siyasetlerin etkisi

altındaki işçi hareketi böyle bir anlayıştan uzaktı ve böylece adım adım 12 Eylül darbesine gelindi.

12 Eylül öyle bir darbeydi ki, sadece 68'in izinde yeni bir atılım yapan ve sosyalist hareketi tarihinin en büyük gücüne ulaştıran 78 kuşağını ezmekle, imha etmekle kalmadı, Türkiye'yi yeniden kurdu, yeniden şekillendirdi ve içine hapsettiği deli gömleğini yırtıp atmak onlarca yıl mümkün olmadı.

* * *

İşte bu imha edilen 78 kuşağının bir mensubu olarak Ata Soyer de hiç kuşkusuz anti-faşist mücadele içinden ilerleyerek sosyalizme ulaşmış ve toplumcu hekim hareketinin öncülerinden biri olmuştur. Bu kuşağın ileri, öncü militanlarından her biri gibi devrimciliği, sosyalizmi bir yaşam tarzı haline getirmesi şarttı, öyle de olmuştu; önce bir tıp öğrencisi, sonra da bir hekim olarak... Çünkü başka türlü var olmak, ayakta kalmak, devrimci mücadele içinde ön safalarda yer almak mümkün değildi. 70'li yılların ikinci yarısında sokak mücadeleleri içinde toplamda 5 bin kişinin hayatını kaybetmiş olduğu hatırlanırsa bir tür "iç savaş" şartları vardı ve her biri anti-faşist kitle gösterisine dönüştürülen cenaze törenlerinde yer alanlar sıranın kendilerinde olacağını bilerek, bu gerçeği kabullenerek yaşamak ve mücadelelerine devam etmek zorundaydılar. Dolayısıyla bu yıllarda devrimci olmak bir adanmışlık gerektiriyordu; her an faşist kurşunların alabileceği hayat sosyalizm davasına adanmış, çok da uzun olmayacağı düşünülen gelecek buna göre tasarlanmış olmalıydı. Bu adanmışlık hali ise doğal olarak bütün bir yaşam tarzını, ilişkileri, özelemleri belirliyordu. Aynı zamanda sosyalizm ideallerine mümkün olduğunca uygun bir ortamı da davet eden bu durum gençlerin ve her türden, her yaşta sosyalistin daha sahici ve

devrimci bir yaşam sürmesini de sağlıyordu. Böylece özellikle gençlerde daha büyük bir ihtiyaç olarak görülen aidiyet hissi- bir dünya görüşüne, örgüte, topluluğa, yere ait olmak- bu mücadele içinde fazlasıyla karşılanıyordu. Zaten bir tür sosyal ihtiyaç ve varoluş tarzı olan bu "ait olma hali" devrimci bir yaşam tarzının da temelini oluşturuyordu.

Geniş ve yaygın kitle ilişkileri, gündelik ve sistematik bir siyasal mücadele kişinin hem kendi kendisini denetlemesi, geliştirmesi demektir, hem de bir tür toplumsal denetim ortaya çıkarıyordu. Öğrenci derneklerinden mahalle derneklerine, sendikalarından meslek odalarına kadar esasen çeşitli kitle örgütleri aracılığıyla yürüyen siyasal, sosyal ve kültürel faaliyetlerin değiştirici, dönüştürücü etkisi çok güçlüydü. Gençliklerini böyle yaşayan 70'li yılların devrimcileri önce 12 Eylül 1980'de tank paletlerinin, copların ve süngülerin altında kaldılar, sonra da toparlanmaya çalışırken 1989'da Berlin Duvarı'nın çöküşüyle birlikte sosyalizmin tarihsel bir döneminin sona erişinin meydana getirdiği başka türlü bir yıkıntı ve kaosun içine sürüklendiler.

Ata Soyer gibi, daha 60 yaşını bulmadan aramızdan ayrılanların arttığını gördükçe gençliklerinde kendilerini sosyalizme adanmış olan bugünün artık yaşlı devrimcileri belki de zannettiklerinden daha çok yorulmuş, yıpranmıştır. Onlara yaşam iksiri olarak gelecek, yorgunluklarını unutturacak olan en önemli şey hâlâ sosyalizm mücadelesinin yeniden yükselmesidir, sokakların ve meydanların yeniden devrimci sloganlarla çınlamasıdır. Onun için geçtiğimiz yaz başında Gezi ile birlikte adeta yeniden gençleştiler ama Mart ayında kaybettiğimiz Ata Soyer gibi arkadaşlarımız bu iksirden içme fırsatını bulamadılar...